

СИНОНИМЛАР ВОСИТАСИДА ҲОСИЛ БЎЛАДИГАН МЕТОНОМИК КОГЕЗИЯ

Самарканд шаҳар Тиббиёт Университети

Тиллар кафедраси ф.ф.д. (PhD)

А.З. Шодикулова

Аннотация. Лексик когезия луғавий бирликларнинг матн таркибида ўзаро бирикишига таалуқли ҳодиса бўлиб, матн тузилишида энг етакчи ўринни эгаллайди. Қуйида биз метонимиянинг медиаматнларда лексик когезия ҳосил қилишда намоён бўладиган вазифаларини ёритишига ҳаракат қиламиз. Кўзланаётган мақсад метонимнинг матнда юзага келадиган семантик муносабатлар учун когнитив асос яратиш имкониятларини аниқлашдир. Таҳлилни лексик когезиянинг икки асосий тури, яъни қайта такрорлаш ва жойлаштириш доирасида олиб боришни маъқул топдик.

Калит сўзлар: синонимия, когезия, контекст, референт, дискурсив.

Тилшунослар синонимларнинг турли кўринишда бўлиши ва уларни ажратишда луғавий бирликларнинг тушунчавий, концептуал муқобиллиги таяниш лозимлигини доимо таъкидлаб келадилар (Сиддиқова 2012: 9; Апресян 1995: 76). Инглиз олими Ж.Лайонз фикрича, луғавий бирликлар фақат уч ҳолатдагина тўлиқ синонимлар бўлиши мумкин: 1) улар барча маъноларида мос келишса; 2) ҳар қандай контекстда ҳам синонимик муносабатни сақлаб қолишса; 3) улар ҳар қандай маъно ўзгаришларида ўзаро маъно муқобилигига эга бўлишса (Lyons 1995: 50-51). Бошқача айтганда, тўлиқ синонимларнинг луғавий маъноси ҳар қандай ҳолатда сақланиб қолиши керак. Аммо дискурсив ҳолатларда тўлиқ синонимлар камдан-кам учрайди. Шу боис контекстан холи, эркин синонимларни контекст шароитида юзага келадиган синонимлардан фарқлаш одат тусига кирган (Арнольд 1999: 51). Биз ҳам тадқиқотимизда асосан матнда юзага келадиган синонимларнинг метонимия муҳитида фаоллашувига эътиборни қаратамиз.

Метонимик кўчимларда маълум бир луғавий бирлик бошқа референтга ишора қилса, синонимияда эса турли иборалар бирликлар, ҳатто баъзан гаплар ягона бир референт билан боғланади. Метонимия айнан шу референт боғланишларга таянади.

Синонимия воситасида шаклландиган луғавий когезияни қуйидаги матн парчаларида кузатамиз:

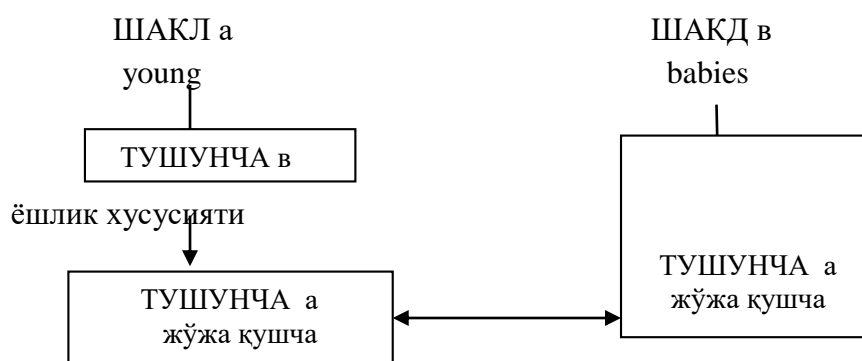
These developments are a growing victory for the rule of law, since international human rights law absolutely prohibits corporal punishment of children. In this instance,

the rule of law is consistent with most punishment has no real positive educational or moral effects on children. The studies instead show that physical chastiment is correlated with multiple adverse effects on children, some of which are serious and may persist into adulthood (NYT, april, 2017).

In birds, the dads often shoulder some or all of the responsibility for their young. Many fathers incubate eggs, feed babies, and guard nests. This behavior is rare in animals. (NYT, December 18, 2019).

Биринчи мисолдаги “corporal punishment” ва “physical chastisement” иборалари синонимлар бўлиб, уларнинг референти битта ва бир хил тушунчани ифодалайди. Мақола муаллифи ягона тушунчага нисбатан икки хил шаклни қўлламоқда ушбу икки шаклга когезия боғланишини воқелантириш имконини бермоқда. Кейинги парчада “dads” “fathers”, шунингдек, “young” “babies” жуфтликларида бир хил референт номланмоқда. Аслини оладиган бўлсак, “young” ва “babies” бирликларининг жиҳатдан синонимик қаторни ташкил қилишини изоҳлаш қийинроқ. Лекин мазкур контекстда улар ягона бир тушунчани, яъни “қушларнинг болалари” тушунчасини аниқламоқда. Ушбу метономик когезия юзага келиши ҳолатини қуйидаги чизмада тасвирлаймиз.

Чизма. 3 “Young” бирлиги воситасида шаклланадиган метономик когезия.

Ҳали жўжа бўлган хусусияти бўлган “young” сифати таҳлил қилинаётган контекстда қушларнинг ўзига ишора қилиб, метономик кўчимни ҳосил қилмоқда. “Young” ва “babies” шакллари асл синонимлар бўлмаса-да, бироқ ягона бир референтни ифодаляётгани боис, когезия боғламини юзага келтирмоқда.

Синоним қатор аъзолари оддан бошқа сўз туркумларига оид бўлганида ҳам худди шу ҳолат кузатилади. Масалан:

The Trump administration supported the lawsuit in the Mazda case, and sided with the vaccine maker in that case (WP, February 24, 2017).

But opposition figures and experts expressed skepticism noting that al– Qaeda has never conducted operations in Syria before. Some also voiced suspicions that the government officials could have staged attacks to discredit the opposition and buttress state claims the “terrorists” are behind the uprising (WP, December 23, 2017).

Синоним бирликлар қўлланишида ҳосил бўладиган метонимиянинг бевосита такрордан фарқи турли шаклларнинг ягона бир тушунча билан боғланишида намоён бўлади. Матн муаллифлари одатда тўғридан–тўғри луғавий такрордан қочиш ҳамда матннинг эмоционал таъсир кучини ошириш мақсадида ягона тушунчани ифодалаш учун турли шаклларга мурожаат қиладилар. Синонимларнинг айнан шу услубда қўлланиши матн когезиясини таъминлашга хизмат қилади. Лексик когезиянинг ушбу турида “шакл–тушунча” муносабатидаги боғламнинг фақат бир қисми, яъни тушунча такрорланади. Ушбу ҳолатда луғат миқёсда синоним бўлмаган бирликлар метонимик муносабатга киришиб, матннинг яхлитлигини шакллантиришда иштирок этади.

Адабиётлар:

1. Hasan R. Coherence and cohesive harmony // Understanding reading comprehension. Delaware: International Reading Association, 1984. – P. 181-219.
2. Holy M.P. Pattern of Lexis in Text. – Oxford: Oxford University Press, 1991. Апресян Ю.Д. Избранные труды. Т. 1. Лексическая семантика. Синонимическая средства языка. – М.: Наука, 1995.
3. Сиддиқова И.А. Синонимия языка и её кодификационные основы: Автореф. дисс.....докт. филол.наук. – Т., 2012. – 53 с.
4. Шодикулова А.З. Медиаматнда метонимия вокеланишининг когнитив дискурсив жихатлари Филол.фан. фалс.доктори...дисс.автореферати. – Т., 2023. – 26 б.
5. Шодикулова А.З. Cognitive Interpretation of the Phenomenon of Metonymy // Eurasian Medical Research Periodical. Volume 5, 2022. -P. 102-104.
6. Karimovna Y. S. The linguistic environment in the field of medical communications //Eurasian Journal of Academic Research. – 2022. – Т. 2. – №. 2. – С. 143-147.
7. Нуралиева О.Н. Бадий матн таҳлилига прагмалингвистик ёндашув. - Хоразм маъмун академияси ахборотномаси 2022-11\3.
8. Ilhomjonovna S. K., Parvina O. Structural-Morphological Characteristics of Binary Tautologisms //International Journal on Orange Technologies. – 2020. – Т. 2. – №. 12. – С. 23-28.

9. Shodikulova A. Z. et al. Methodology For Using Computer Training Programs In English Lessons //Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT). – 2021. – Т. 12. – №. 13. – С. 3358-3367.
10. Olimzoda P. Usage of video as audiovisual materials in foreign language classes //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 800-803.
11. WAYS N. E. W. Normurodova Nasiba Lecturer, Department of Languages Medicine and Pedagogy faculty Samarkand State Medical Institute.
12. Aliaskarovna S. U. et al. The development of cognitive process among medical students mastering the course" latin language and the basics of medical terminology" //Journal of Positive School Psychology. – 2022. – С. 1614–1620-1614–1620.
13. Saydullaevna N. N., Karimovna Y. S. COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING”, “ADVANTAGES OF THE TECHNIQUE WHAT/HOW/WHY OUTLINES IN DEVELOPING PRODUCTIVE SKILLS OF THE MEDICAL STUDENTS //Контактная информация организационного комитета конференции. – С. 135.
14. Dilbar I., Kamola S. TEACHING ENGLISH METHODS //Thematics Journal of Education. – 2022. – Т. 7. – №. 5.
15. Sunbula R. SEAN O’CASEY’S WORKS IN IRISH DRAMATURGY: Rakhmatova Sunbula, Samarkand State Medical Institute, Department of Languages e-mail: sunbularaxmatova0975@ gmail. com //Научно-практическая конференция. – 2022.
16. Rakhmatova S. A. THE TEACHER’S SKILL IN THE EFFECTIVE ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE LESSON //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 6. – С. 725-727.
17. Raxmatova S. A. Shon O’Keysi asarlaridagi g’oya va badiiylik //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 1367-1371.
18. Shamsiyev Q. K. et al. Communicative competence of second language learners //Science and Education. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 834-838.